

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Alexandra SARCINSCHI

GLOBALIZAREA INSECURITĂȚII.
FACTORI ȘI MODALITĂȚI
DE CONTRACARARE

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2006

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SARCINSCHI, ALEXANDRA

Globalizarea insecurității: factori și modalități de contracarare / Alexandra Sarcinschi. – București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006

ISBN (10) 973-7854-58-6 ; ISBN (13) 978-973-7854-58-2

355

- © Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”
- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*

ISBN (10) 973-7854-58-6;
ISBN (13) 978-973-7854-58-2

CUPRINS

ARGUMENT.....	5
1. SECURITATE/INSECURITATE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII.....	7
1.1 <i>Globalizarea și mediul de securitate</i>	9
1.1.1 <i>Ce este globalizarea?</i>	9
1.1.2 <i>Impactul globalizării asupra mediului de securitate</i>	12
1.2 <i>Securitate/insecuritate și globalizare</i>	20
2. GLOBALIZAREA INSECURITĂȚII.....	27
2.1 <i>Insecuritatea în lume – factorii de insecuritate</i>	27
2.2 <i>Modalități de contracarare a insecurității</i>	37
CONCLUZII ȘI PROPUNERI.....	42

ARGUMENT

Anii '90 au adus schimbări dramatice în mediul internațional. Războiul Rece s-a sfârșit, tehnologia se dezvoltă rapid, comerțul și investițiile financiare transcend granițele statelor. Luată împreună, aceste tendințe de dezvoltare au creat multe oportunități pentru sporirea păcii și securității, însă, în același timp, apar noi tipuri de riscuri, pericole și amenințări, ce derivă dintr-o combinație a noilor forțe ale pieței globale și dezvoltarea inegală a omenirii: violența ia amploare, ecosistemele cedează sub influența industriei și a creșterii consumului, prăpastia dintre săraci și bogați se adâncește etc. Mai mult, pe măsură ce țările lumii interrelaționează mai profund unele cu celelalte, apare posibilitatea ca insecuritatea dintr-o țară să afecteze securitatea altor țări. Immanuel Kant observa această tendință încă din anul 1795. Totuși, afirmația conform căreia „lumea s-a restrâns” până la punctul în care încălcarea unui drept într-o țară are consecințe asupra întregii lumi, a devenit reală abia în a doua parte a secolului XX.

Momentul care a marcat *globalizarea insecurității* este reprezentat de atacurile teroriste asupra Statelor Unite ale Americii, din 11 septembrie 2001. Acțiunile teroriste devastatoare au continuat și în anii următori: Indonezia, Kenya, Spania, Marea Britanie etc. Rețelele globale de mici grupări care utilizează atacurile teroriste împotriva civililor și-au extins raza de acțiune, dincolo de nivelul regional. De asemenea, atenția pe care mass-media o acordă evenimentelor de acest tip multiplică și mai mult impresia că securitatea este din ce în ce mai scăzută. Terorismul internațional adaugă noi caracteristici insecurității, atrăgând în această sferă noi teritorii și populații. În plus, măsurile ce sunt luate pentru contracararea

fenomenului pot afecta cele mai importante valori și principii democratice și, implicit, viețile a milioane de oameni.

Cu toate acestea, nu terorismul este principalul exponent al globalizării insecurității. Ceea ce tinde să devină un factor esențial în formarea reprezentării sociale vis-à-vis de starea de securitate este tocmai înaltul nivel de insecuritate deja existent în unele părți ale lumii. Această afirmație este valabilă atât pentru dimensiunea militară a securității, cât și pentru cele nonmilitare. Astfel, în raportul susținut în fața Adunării Generale a ONU intitulat „A More Secure World: Our Shared Responsibility” (2004), Kofi Annan a susținut ideea că diverse tipuri de amenințări devin din ce în ce mai vizibile. El identifică, alături de terorism, alte cinci clase de amenințări interrelaționate cărora omenirea trebuie să le acorde o atenție deosebită în deceniile ce urmează: războaiele dintre state; violențele dintre state, inclusiv războaiele civile, abuzurile asupra drepturilor omului, genocidul etc.; sărăcia, bolile infecțioase, degradarea mediului; armele nucleare, radiologice, chimice și biologice; criminalitatea internațională.

Problemele ce rezultă din noua configurație internațională sunt evidente: apariția provocărilor globale a demonstrat ineficiența vechilor concepte utilizate în analiza de securitate. Existența și amploarea tuturor acestor riscuri, pericole și amenințări determină nevoia de a aborda holistic întreaga problematică a securității. De asemenea, multidimensionalitatea acestora implică răspunsuri multidimensionale. Aceasta înseamnă că este nevoie de crearea unor instrumente politice, economice, militare și sociale a căror aplicare să fie strâns legată de dezvoltarea cooperării internaționale.

Scopul acestui studiu este nu numai de a explora factorii care au condus la globalizarea insecurității, ci și de a identifica modalitățile de contracarare a sa.

1. SECURITATE/INSECURITATE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Sistemul internațional este definit în mare parte printr-o relativă distribuție a puterii între principalele state componente. La sfârșit de secol XX și început de secol XXI, principala caracteristică a sistemului internațional este unipolaritatea. Statele Unite ale Americii sunt singura entitate statală care are capacitatea de a-și promova interesele în orice parte a globului atât din punct de vedere militar, cât și nonmilitar. Totuși, această hegemonie nu este sinonimă cu imperialismul, iar menținerea statutului superior al SUA în relațiile internaționale nu ar fi posibilă fără existența și încurajarea cooperării în toate domeniile vieții sociale. Mai mult, acțiunea SUA la nivel internațional este reglementată de o multitudine de acorduri și tratate la care acestea sunt parte.

În ceea ce privește actorii nonstatali, dialogul referitor la instituțiile internaționale de securitate și despre alianțele politice, militare sau economice a devenit parte integrantă a culturii de securitate. Temele se referă atât la influențele schimbărilor intervenite în mediul de securitate asupra alianțelor și membrilor acestora, cât și la scenariile de evoluție a alianțelor existente sau de creare de noi forme de asociere și cooperare la nivel internațional. Ultimii ani au furnizat motive suficiente pentru ca dezbaterile să ia amploare: operațiile militare în Afganistan și al doilea război din Golf au întărit opinia conform căreia există o puternică sciziune transatlantică, americanii și o parte dintre europeni neîmpărtășind aceeași viziune asupra folosirii forței. Crearea unei coaliții condusă de SUA, intrarea într-o fază de așteptare a Politicii Europene de Apărare și Securitate, dificultățile în adoptarea Constituției

Europene sunt aspecte ce au readus în atenție problema sfârșitului alianțelor clasice. Pe baza evenimentelor din ultimii ani se poate prognoza faptul că Alianța Nord-Atlantică va rămâne în continuare un pilon al securității euro-atlantice, iar Uniunea Europeană se va putea dezvolta într-o entitate credibilă atât din punct de vedere economic, cât mai ales politic și strategic, reprezentând, alături de alianțe, o altă formă de comunitate de securitate.

Toate aceste tendințe se desfășoară în condițiile globalizării, un *proces deosebit de dinamic al creșterii interdependențelor dintre statele naționale, ca urmare a extinderii și adâncirii legăturilor transnaționale în tot mai largi și mai variate sfere ale vieții economice, politice, sociale și culturale și având drept implicație faptul că problemele devin tot mai globale decât naționale, cerând, la rândul lor, o soluționare mai curând globală, decât națională*¹. Din definiția globalizării nu trebuie eliminată dimensiunea militară, care, în ultimii ani, s-a manifestat în special prin lupta împotriva terorismului. Din aceste motive, securitatea unei zone anume, fie că este vorba despre Europa de Sud-Est sau Orientul Mijlociu, este inseparabilă de securitatea globală. Cu toate că formele tradiționale de luptă împotriva pericolelor și amenințărilor la adresa securității internaționale, alianțele militare, sunt încă necesare eliminării factorilor și surselor de insecuritate ce se globalizează, ele nu mai sunt suficiente. Este nevoie de noi variante de cooperare în cadrul comunității de securitate, alături de alianțele tradiționale. În acest context, începutul secolului XXI este dedicat eforturilor de a dezvolta astfel de forme de cooperare și politici de securitate care să răspundă globalizării insecurității.

---

¹ Bari, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003, p. 37.

1.1 Globalizarea și mediul de securitate

1.1.1 Ce este globalizarea?

Globalizarea este un proces multidimensional care transformă într-un ritm rapid și în profunzime activitățile naționale și globale, dar și interacțiunile dintre actorii sociali. Schimbările realizate au implicații asupra tuturor aspectelor vieții umane. Viteza, amploarea și caracterul său diferă în funcție de dimensiunea în care se desfășoară: economică, politică, socială etc. Deși nu există o definiție „universală” a globalizării, în general, ea este privită ca un proces în care barierele în fața fluxurilor internaționale de bunuri, servicii, capital, bani și informații sunt erodate și chiar eliminate.

În prezent, există o dezbatere aprinsă asupra amplitudinii și duratei acestui proces. Unii specialiști, precum John Gray, afirmă că globalizarea reprezintă o transformare epocală a capitalismului, care deja a fost realizată, fiind inevitabilă și ireversibilă. Alții, Paul Hirst sau Graeme Thompson, susțin că amploarea globalizării este exagerată și că nu avem de-a face cu un fenomen, ci cu o accelerare a procesului de internaționalizare a capitalismului și a pieței. Comparațiile de acest tip sunt greu de realizat din cauza complexității datelor statistice ce trebuie adunate.

În contrast cu aceste accepțiuni este cea care percepe globalizarea din zilele noastre drept un al doilea val al procesului, în ansamblu, ce nu are precedent din punct de vedere al caracteristicilor sale și al numărului de țări implicate. Anthony Giddens descrie globalizarea ca fiind „nu nouă, dar revoluționară” și demonstrează că este un proces multifacțat, cu aspecte diferite ce, adesea, sunt contradictorii².

În ansamblu, globalizarea poate fi definită din perspectiva a trei teorii principale: teoria sistemului mondial, teoria organizării politice mondiale și teoria culturii mondiale.

Conform teoriei sistemului mondial, globalizarea reprezintă un proces, finalizat în secolul XX, prin care sistemul capitalist a fost propagat pe glob. De vreme ce acest sistem mondial și-a menținut câteva dintre caracteristicile sale principale de-a lungul secolelor, se poate afirma că globalizarea nu este un fenomen nou. La începutul secolului XXI, economia lumii capitaliste este în criză, de aceea, conform celui mai important promotor al acestei teorii, Immanuel Wallerstein, actuala celebrare ideologică a așa-numitei globalizări nu reprezintă altceva decât „cântecul de lebedă” al sistemului mondial. Explicația constă în faptul că, în secolul XX, sistemul mondial și-a atins limitele geografice, prin extinderea piețelor capitaliste și a sistemului de stat către toate regiunile lumii. De asemenea, a fost martorul consolidării SUA ca unică superputere, în timp ce noile state și regimurile comuniste și-au îmbunătățit statutul lor economic, iar sistemul a rămas, în sine, polarizat. Această transformare este denumită de Wallerstein „perioadă de tranziție”. Noile crize economice nu mai pot fi rezolvate prin exploatarea piețelor, declinul economic va da naștere la conflicte chiar în centrul sistemului, iar sistemul va ajunge la un punct critic. Atâta vreme cât această tranziție haotică nu va conduce la configurarea unei lumi mai democratice, „globalizarea capitalistă” va dispărea.

Din perspectiva teoriei organizării politice mondiale, globalizarea este creșterea și adoptarea culturii mondiale. Începând cu a doua jumătate a secolului XIX, s-a cristalizat o ordine mondială rațională instituțională și culturală, ce constă în modele aplicabile la nivel global, ce configurează state, organizații și identități individuale. Concepțiile despre progres, suveranitate, drepturi etc. au căpătat o mai mare autoritate, structurând acțiunile statelor și indivizilor și furnizând un cadru comun pentru disputele internaționale. La sfârșitul secolului XX, cultura mondială s-a cristalizat drept element constitutiv al societății mondiale, un set de prescrieri universal valabile.

---

² Giddens, Anthony, *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*, Profile Books, London, 1999, p. 10.

Această cultură a devenit o moștenire comună, instituționalizată peste tot pe glob și sprijinită de multe grupări transnaționale. Totuși, ea nu întrunește consensul general, astfel că implementarea modelelor globale nu va conduce la configurarea unei lumi omogene, ci, dimpotrivă, va putea da naștere la conflicte.

În accepțiunea teoriei culturii mondiale, globalizarea se referă la „comprimarea” lumii și consolidarea viziunii asupra acesteia ca un întreg. Promotorii acestei teorii consideră că, la sfârșitul secolului XX, și chiar mai devreme, globalizarea a transformat ordinea mondială într-o problemă. Fiecare trebuie să răspundă reflexiv situației dificile derivate din noua ordine, ceea ce duce la crearea unor viziuni contradictorii asupra lumii. De exemplu, unii specialiști consideră că lumea reprezintă un ansamblu de comunități distincte și subliniază importanța deosebirilor existente, în timp ce alții consideră că lumea se dezvoltă pe baza unui tipar unic, înglobând interesele umanității ca întreg. În această lume comprimată, compararea și confruntarea viziunilor asupra sa poate conduce la izbucnirea unui conflict cultural, în care tradițiile religioase joacă un rol - cheie, oferind motivația supremă pentru susținerea unei anumite viziuni (de exemplu, resurgențele grupărilor fundamentaliste). Astfel, o lume globalizată este integrată, dar nu armonioasă, este un loc unic, dar divers, un construct al viziunilor împărțite, dar predispus la fragmentare.

Este evident faptul că definițiile globalizării variază de la o regiune la alta, de la o perioadă de timp la alta și, nu în ultimul rând, de la o ideologie la alta. Sensul conceptului în sine este un subiect al discuțiilor globale: se poate referi la un proces real sau doar la o modalitate de reprezentare facilă a lumii. Termenul nu este neutru: definițiile evidențiază diverse abordări ale schimbării globale în funcție de ideologiile existente. Totuși, se poate afirma că, în general, globalizarea se referă la extinderea legăturilor globale, la organizarea vieții la

scară globală și la dezvoltarea unei conștiințe globale, destinată consolidării unei societăți globale.

1.1.2 Impactul globalizării asupra mediului de securitate

Globalizarea are anumite efecte de natură economică, politică, socială (demografică, culturală, religioasă), militară și ecologică, ce implică diverse riscuri și beneficii. Înțelegerea acestor aspecte este deosebit de importantă deoarece interacțiunile dintre ele pot fi distructive și pot crea noi riscuri, pericole și amenințări la adresa securității.

În ceea ce privește dimensiunile globalizării, cea economică și cea culturală au cel mai mare impact asupra omenirii.

În realizarea securității, în viziunea ONU, dezvoltarea economică și socială și respectarea drepturilor omului reprezintă elemente esențiale și interrelaționate. Dezbaterile referitoare la dezvoltare au evoluat în jurul a două școli de gândire: una care consideră că dezvoltarea sau lipsa acesteia este, în principal, o consecință a acțiunii forțelor naționale, iar alta, care, în timp ce recunoaște importanța acestor factori, îi aduce în prim - plan pe cei internaționali ce tind să pericliteze sau să perpetueze inegalitățile existente. În acest context, specialiștii ONU au identificat principalele trei asimetrii ale lumii globale³, cu impact major asupra stării de securitate a lumii:

1. Concentrarea extremă a progresului tehnic și tehnologic în țările dezvoltate, ca sursă principală a creșterii lor economice. Este vorba despre concentrarea nu numai a cercetării științifice, ci și a sectoarelor productive relaționate de schimbarea tehnologică (acele sectoare care sunt componente dinamice ale fluxurilor comerciale mondiale și ale structurii producției internaționale și care primesc cele mai mari fonduri

³ ECLAC, *Globalization and Development*, ONU, 2002, <http://www.onu.org>

pentru inovare). Progresul tehnic din țările dezvoltate, adică din „centru”, trimite impulsuri de creștere către țările mai puțin dezvoltate sau în curs de dezvoltare, adică „periferie”, prin patru canale principale: cererea derivată pentru materii prime; relocarea către țările în curs de dezvoltare a sectoarelor de producție considerate „mature” în țările dezvoltate; transferul tehnologic *per se*, inclusiv tehnologiile încorporate în echipamentele de producție; posibila participare a țărilor în curs de dezvoltare în cele mai dinamice domenii de producție.

Este evident faptul că disponibilitatea oportunităților economice pentru țările în curs de dezvoltare continuă să fie determinată, în mare parte, de poziția acestora în ierarhia internațională, iar această situație constituie una dintre cele mai importante implicații ale asimetriilor identificate în economia mondială. Cu siguranță, progresul tehnic este distribuit dinspre centru pe canalele mai-sus-menționate, însă acest transfer continuă să fie relativ scăzut și neregulat, iar beneficiile sale sunt repartizate inegal în țările în curs de dezvoltare.

2. Vulnerabilitatea macroeconomică ridicată a țărilor în curs de dezvoltare la șocurile externe. Asimetriile macroeconomice existente sunt atribuite atât faptului că valutele internaționale aparțin țărilor dezvoltate, cât și naturii prociclice a fluxurilor de capital către țările în curs de dezvoltare. Acest patern este determinat de percepția vis-à-vis de gradul mare de risc ce caracterizează piețele țărilor în curs de dezvoltare, supuse unor cicluri financiare în care fazele marcate de apetit pentru risc alternează cu cele orientate spre calitatea bunurilor. Efectul acestor factori este asimetria macroeconomică acută.

3. Contrastul dintre gradul înalt de mobilitate a capitalului și mobilitatea internațională a muncii, în special forța de muncă necalificată. Această asimetrie este considerată ca fiind specifică celui de-al treilea val al globalizării, deoarece nu a fost observată nici în primul, în care factorul de producție

era foarte mobil, nici în cel de-al doilea, în care ambii factori au fost caracterizați de mobilitate redusă.

Așadar, în țările dezvoltate, globalizarea a dus la alocarea mult mai eficientă a resurselor, ceea ce a determinat creșteri substanțiale ale veniturilor. Totuși, statisticile referitoare la regiunile mai sărace, cele în care rata de creștere a populației este ridicată și unde mediul se degradează constant și epidemiile se extind, demonstrează că globalizarea are și efecte negative. Au fost declanșate dezbateri referitoare la faptul că acest proces exacerbează sărăcia în diverse părți ale lumii. Astfel, capacitatea globalizării economice de a crea probleme de securitate este evidentă.

La sfârșitul anilor '90, multe țări s-au confruntat cu o recesiune economică din cauza vitezei, volatilității și retragerilor bruște de capital financiar. Criza financiară asiatică constituie un exemplu clasic. Efectele sale s-au întins în toată regiunea și au determinat și intensificarea tensiunilor și instabilității din Indonezia, ceea ce, în ultimă instanță a condus la intervenția ONU în Timorul de Est. Mai mult, distribuția inegală a investițiilor străine directe în lumea în curs de dezvoltare intensifică prăpastia veniturilor atât între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, cât și între acestea din urmă.

Este evident faptul că modificarea bruscă a nivelului și distribuției veniturilor în cadrul statelor, dar și între acestea, poate influența negativ stabilitatea politică. Ca regulă generală, globalizarea oferă mai multe șanse economice elitelor și clasei de mijloc. Dacă veniturile sunt distribuite masiv către aceste clase sociale, iar corupția este unul dintre factorii contributivi, guvernul își poate pierde legitimitatea, așa cum s-a întâmplat cu aproximativ cinci ani în urmă în Indonezia. Efectul este dramatic și dacă guvernul își izolează în mod voit cetățenii de globalizare și restricționează fluxul liber de informație.

Exemple sunt mișcările de protest ale studenților și comercianților chinezi și iranieni.

Tensiunile sociale ce amenință stabilitatea politică și coeziunea comunității sunt strâns legate de alte forme de insecuritate ce își au rădăcinile în globalizare. Globalizarea conferă noi caracteristici conflictului. Ceea ce alimentează aceste conflicte este traficul global de armament, implicând noi actori politici din diverse părți ale lumii. În vacuumul de putere imediat anterior Războiului Rece, companii militare și armate mercenare au început să își ofere serviciile unor guverne și corporații, amenințând grav securitatea umană.

Problema așa-numitelor „rogue states” derivă și ea din globalizare. Caracteristici ale acestui proces, precum accesul la informație și la tehnologia de comunicații, mobilitatea persoanelor și a bunurilor, apariția unor noi piețe ce oferă expertiză științifică și armament, maturarea tehnologiilor duale și presiunile comerciale de acces pe o anumită piață, au facilitat activitatea statelor și organizațiilor „ticăloșite”. Această trăsătură apare deoarece globalizarea pare a amenința capacitatea statelor respective de a-și susține puterea națională tradițională. Globalizarea reduce capacitatea statelor de a menține monopolul asupra informației și folosirii forței, accentuează permeabilitatea granițelor și permite actorilor nonstatali să acumuleze necontrolat capital. Din aceste motive, procesul de globalizare pare a spori oportunitățile pentru statele „ticăloșite” („rogue states”), concomitent cu diminuarea capacității celor democratice de a se apăra.

Cu toate acestea, conceptul de state „ticăloșite” nu este acceptat la nivelul întregii comunități internaționale. În viziunea SUA, ce promovează acest concept, statele „ticăloșite” sunt caracterizate de câteva trăsături comune cum ar fi:

- sunt regimuri autoritare care guvernează fără consensul populației;

- tind să își definească interesele în opoziție cu cele ale SUA, se află pe lista statelor care sponsorizează terorismul elaborată de Departamentul de Stat american;

- sunt izolate de normele politice și evoluția lumii.

Această definiție nu a fost acceptată în afara granițelor SUA, deoarece nu reprezintă un cadru neutru de analiză și clasificare a acestor state.

În domeniul politic, globalizarea aduce și altfel de modificări. Politicile erau și sunt sarcina sistemelor politice naționale, iar guvernele naționale au fost și sunt responsabile de asigurarea securității cetățenilor lor. Odată cu accentuarea globalizării, activitatea politică se desfășoară din ce în ce mai mult la nivel internațional, prin intermediul unor structuri politice integrate, precum Uniunea Europeană, sau organizații interguvernamentale, precum Fondul Monetar Internațional. De asemenea, activitatea politică poate transcende granițele naționale prin mișcările globale și organizațiile nonguvernamentale. Organizațiile societății civile acționează global, formând alianțe cu organizații din alte țări, folosind sistemele de comunicații globale și făcând lobby direct în fața organizațiilor internaționale, fără intermedierea guvernelor lor naționale.

Dimensiunea culturală a globalizării este și ea deosebit de importantă. Cultura populară a facilitat învățarea limbii engleze, ce a devenit o limbă a comunicării internaționale, facilitând și accelerând fluxul global de idei. Cu toate acestea, elitele din țările cu identitate națională slabă sau recent formată, ce au preluat practici culturale străine, în special americane, au început să se teamă că propria lor identitate culturală se va eroda până la dispariție. De asemenea, globalizarea a întărit conștientizarea faptului că și în cazul culturilor tradiționale există pericolul extincției, deși cele care au capacitatea de a împrumuta și adapta influențele străine se comportă mult mai bine în fața derulării acestui proces.

Globalizarea facilitează expansiunea ideilor religioase. Puterea valorilor și a instituțiilor religioase a ajutat omenii din multe regiuni ale lumii să reziste stării de insecuritate asociată declinului autorității tradiționale și schimbărilor economice rapide specifice globalizării. Mulți specialiști afirmă că, de cele mai multe ori, violența așa-numită religioasă este, de fapt, un recul politic al globalizării. Acest proces accelerează, fără îndoială, renașterea identităților culturale și religioase.

Însuși fenomenul globalizării este o cauză a creșterii criminalității transnaționale și a terorismului, deoarece sporește inegalitățile economice, ceea ce determină predispoziția actorilor statali sau nonstatali de a participa în astfel de forme de acțiune criminală. De asemenea, globalizarea a contribuit la intensificarea acestor activități antisociale atât prin accelerarea fluxurilor de oameni, bunuri și informații, cât și prin conferirea unei dimensiuni internaționale corupției.

Nu trebuie uitată dimensiunea militară a globalizării. Chiar dacă numărul conflictelor intra și interstatale a scăzut în ultimii ani, conflictele zonale sunt o trăsătură definitorie a sfârșitului de secol XX și începutului de secol XXI, natura lor fiind preponderent etnico-religioasă. Conform unui studiu realizat de Centrul pentru Informații de Apărare⁴, la începutul anului 2005, în cele cinci mari regiuni ale globului, se înregistrau 22 de conflicte armate majore și 28 de „puncte fierbinți”, care ar putea să se transforme în războaie, având la bază cauze de natură etnică, religioasă, teritorială și/sau ideologică.

Așadar, contrar punctului de vedere al multor analiști, globalizarea nu aduce în mod necesar integrare și stabilitate. De fapt, pe termen scurt și mediu, globalizarea pare să contribuie la generarea unor procese simultane ce creează tensiuni care, la rândul lor, modelează mediul de securitate:

⁴ Center for Defense Information, *World at War*, în „The Defense Monitor”, vol. XXXIV, nr. 1/2005.

- fragmentare – integrare;
- localizare – internaționalizare;
- descentralizare – centralizare.

Globalizarea sporește ritmul în care se desfășoară integrarea, dar, în același timp, furnizează un mediu favorabil tendințelor de dezintegrare sau fragmentare. Astfel, globalizarea creează un nou context pentru exercițiul formal sau informal al puterii naționale. Instituțiile regionale și internaționale, actorii nonstatali (în special corporațiile transnaționale și organizațiile nonguvernamentale) și chiar guvernele locale se folosesc de unele instrumente ale globalizării pentru a diminua monopolul statului-națiune asupra puterii. Parte a puterii este transferată către scena internațională, parte către nivelul local, iar parte este folosită de către ONG-uri și corporații pentru a putea influența politicile naționale. Specialiștii⁵ remarcă faptul că în Europa, America Latină și Asia, acordurile economice regionale devin expresii dominante ale relațiilor dintre state, conferind structurilor de acest nivel o personalitate „geopolitică”. Globalizarea conduce, de asemenea, la apariția unor noi reglementări internaționale și extinde rolul și statutul unor organizații precum Organizația Națiunilor Unite și Organizația Mondială a Comerțului. Prin urmare, sunt create noi instrumente pentru reglementarea conflictelor pe probleme economice, politice sau de securitate. Totuși, în afara comunității transatlantice, astfel de aranjamente regionale de securitate se dezvoltă mult mai încet și există pericolul de a rămâne informale și prea flexibile pentru a avea un puternic caracter normativ.

Globalizarea nu elimină preocupările geopolitice tradiționale. Guvernele naționale și diverși actori nonstatali nu sunt motivate doar de câștigul economic, ci există încă multe

⁵ Kugler, Richard L. și Ellen L. Frost (coord.), *The Global Century. Globalization and National Security*, Institute for National Strategic Studies from National Defence University, SUA, 2002.

conflicte politice asupra teritoriului, granițelor, competiției militare, resurselor, diferențelor culturale și etnice. Globalizarea reduce uneori aceste tensiuni, însă, în multe cazuri le exacerbează. De exemplu, globalizarea finanțelor determină integrarea economiei mondiale, în timp ce accentuarea problemelor geopolitice poate duce la fragmentare regională. În absența unei confruntări politice bipolare, problemele politice și de securitate regionale apar ca fiind independente sau, cel mult, cu un impact redus asupra evoluției altor regiuni. Această situație, pe de o parte, reduce riscul ca tensiunile regionale să declanșeze un conflict global, ca o caracteristică a perioadei Războiului Rece, iar, pe de altă parte, adâncește instabilitatea în acele regiuni.

În ansamblu, globalizarea conduce la o nouă structură internațională, divizată între acele țări care sunt integrate în economia globală și cele care fie sunt lăsate în urmă, fie se opun normelor unei ordini globale. Acest nou sistem internațional reprezintă, pentru optimiști, speranța pentru extinderea globală a democrației, economiei de piață și cooperării multilaterale internaționale, în timp ce pesimiștii îl percep drept un sfârșit adus de crizele economice și noile forțe geopolitice și socioculturale polarizante. Un astfel de colaps economic mondial ar putea declanșa extinderea naționalismului extremist, conflicte regionale și, în final, dezordine globală. Scenariul mult mai moderat este cel în care lumea va rămâne așa cum este în prezent, împărțită între Nordul bogat și Sudul sărac.

Problema cea mai dramatică este că, de fapt, toate cele trei scenarii de evoluție a sistemului internațional par a fi posibile. Din acest motiv, decidenții politici ar trebui să promoveze progresul, să caute metode și instrumente pentru a contracara noile riscuri, pericole și amenințări la adresa securității.

1.2 Securitate/insecuritate și globalizare

Analiza securității/insecurității în contextul globalizării presupune, în primul rând, stabilirea unui obiect de referință, care să se reflecte în definiția conceptului. Cele mai simple definiții ale securității și insecurității sunt cele existente în Dicționarul Explicativ al Limbii Române⁶, însă sfera lor de cuprindere este mult prea largă pentru a le putea folosi exclusiv pe acestea în analizele științifice. Mai mult, realizarea stării de securitate totală este o misiune imposibilă și, de aceea, orice nivel de securitate presupune existența unui anumit nivel de insecuritate, însă pentru a evita potențialele dezbateri filosofice asupra acestei probleme, ne vom referi, în continuare la *insecuritate*, ca la antonimul conceptului de *securitate*.

În definirea securității trebuie avută în vedere o cerință minimă ce se referă la nivelul de analiză, ce poate fi convenit ca fiind unul dintre următoarele: individual, grupal, național, regional și global.

De exemplu, la nivel individual, securitatea este adesea înțeleasă ca siguranță, iar insecuritatea, evident, ca nesiguranță. Această stare include absența vătămării fizice sau psihologice, amenințările la adresa securității unui individ producând teamă sau anxietate. Declarația Universală a Drepturilor Omului stipulează faptul că toți indivizii umani au dreptul la ceea ce ONU numește „securitatea persoanei”. Cele mai simple și des întâlnite forme de protecție sunt structurile legale care protejează indivizii de amenințările la adresa securității lor. Acestea includ, dar nu sunt limitate la, legile împotriva crimei,

---

⁶ Dicționarul Explicativ al Limbii Române (Ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998) definește *securitatea* ca reprezentând „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare” (p. 969), iar *insecuritatea*, ca „stare de nesiguranță, lipsă de securitate” (p. 494).

vătămării corporale și psihologice, hoției etc. Statul își asumă responsabilitatea pentru crearea și implementarea unor asemenea reglementări. Totuși, preocupări pentru securitatea individului există și la nivel internațional. În anul 1994, „Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare” a publicat Raportul anual asupra dezvoltării umane⁷, în care a introdus noțiunea de *securitate umană*, ce, în anii următori, a devenit un reper pentru un nou model de securitate, o nouă paradigmă a securității. Conform viziunii ONU, societatea umană trebuie să se înscrie rapid într-un proces de transformare pe două niveluri, al cărui rezultat să fie pe de o parte, transferul centrului de greutate de la securitatea teritorială la cea a oamenilor, iar pe de altă parte, transferul mijloacelor de realizare a securității de la achiziția de armament la dezvoltarea umană sustenabilă. Securitatea umană necesită, în acest caz, contracararea unei largi game de amenințări la adresa oamenilor, grupate astfel:

- securitatea economică – asigurarea unui venit minim necesar fiecărui individ;
- securitatea hranei – garantarea accesului la hrana de bază;
- securitatea medicală – garantarea protecției minime față de boli și de un stil de viață nesănătos;
- securitatea ecologică – protejarea oamenilor față de deteriorarea mediului și dezastrele naturale;
- securitatea personală – protejarea oamenilor de violența fizică, oricare ar fi sursa acesteia;
- securitatea comunității – protejarea oamenilor de degradarea relațiilor și valorilor tradiționale, de violența etnică și sectară;
- securitatea politică – furnizarea unui mediu de viață bazat pe respectarea în societate a drepturilor omului.

În plus, în ceea ce privește amenințările, teoria bazată pe

securitatea umană este cu mult diferită de viziunea neorealistă asupra securității, care consideră că cea mai importantă amenințare la adresa securității este violența organizată din partea altor state. Adepții teoriei securității umane analizează atât sursele directe, cât și pe cele indirecte ale amenințărilor⁸:

• Amenințări directe:

- moarte violentă/incapacitare: victimele unei crime violente, uciderea femeilor și copiilor, terorism, revolte, pogromuri, genocid, torturarea și uciderea disidenților, victimele de război etc.;
- dezumanizare: sclavie, răpire, arestarea oponentilor politici etc.;
- droguri: dependența de stupefiante, trafic ilegal;
- discriminare: legislație discriminatorie, practici împotriva minorităților, subminarea instituțiilor politice etc.;
- dispute internaționale: tensiuni și crize între state;
- armament de distrugere: proliferarea armelor de distrugere în masă.

• Amenințări indirecte:

- privațiuni la nivelul nevoilor umane de bază (hrană, apă, îngrijire medicală de bază, educație primară);
- maladii: rata de apariție a bolilor și morburilor care amenință viața;
- dezastre naturale și/sau provocate de om;
- subdezvoltare: nivel scăzut al PIB/locuitor, creșterea lentă a PIB-ului, inflație, șomaj, inegalitate, sărăcie, instabilitate economică, stagnare și transformare demografică la nivel național, zonal, regional, global etc.;

⁷ ONU, *Human Development Report: New Dimensions of Human Security*, <http://hdr.undp.org/reports/global/1994/en>.

⁸ Vezi Bajpai, Kanti, *Human Security: Concept and Measurement*, Kroc Institute, SUA, 2000.

- dislocare de populație: refugiați și migrație la nivel național, zonal, regional și global;
- degradarea mediului la nivel național, zonal, regional și global.

În general, cadrul în care ONU promovează securitatea umană este definit de rapoartele „Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare”, ce vizează diverse domenii de acțiune, în special prin menținerea păcii, intervenție umanitară, sprijinul acordat refugiaților etc. Cu toate acestea, se pare că oficialii ONU au pierdut din vedere, în ultimii ani, problema securității umane, întrucât conceptul nu a fost utilizat nici în cursul Summit-ului Mileniului, nici în Declarația Mileniului. Probabil că motivul principal constă în caracterul eterogen al conceptului, dar și în lipsa de entuziasm manifestată de țările care au promovat agenda de securitate umană în contextul reformelor generale inițiate în cadrul Organizației.

Conceptul de securitate a individului poate fi legat, în primă fază de analiză, și de percepția acestuia asupra calității vieții și, din acest motiv, există tendința de a pune semnul de egalitate între starea de securitate și standardul de viață înalt. Totuși, într-o analiză mai profundă, este nevoie de studierea atât a condițiilor obiective de trai, cât și a celor subiective create în interacțiunile dintre oameni, reunite în conceptul de reprezentare socială a securității.

Securitatea de grup/grupală este similară celei anterioare, deoarece așa cum individul are anumite așteptări vis-à-vis de securitatea persoanei, la fel se comportă și grupul. Însă, la nivel grupal, unul dintre cele mai importante aspecte ale securității/insecurității este absența/prezența discriminării. În timp ce un individ poate fi marginalizat din cauza afilierii sale religioase, naționale sau etnice, discriminarea este mult mai evidentă și, în același timp, mai ușor de prevenit, atunci când subiectul este un întreg grup. Oricare ar fi tipologia, natura grupului analizat, securitatea sa poate fi definită ca lipsa

amenințărilor la adresa identității grupale. La fel ca în cazul securității individului, un anumit nivel de securitate a grupului poate fi asigurat de legislație, chiar dacă și aceasta poate fi discriminatorie, ceea ce conduce la declanșarea unor conflicte.

Nivelul național al securității este, probabil, cel mai uzitat în definirea securității. Statul-națiune este actorul care își asumă, de obicei, rolul de garant al securității individului, a grupului și, uneori, chiar al securității regionale. În schimb, securitatea statului este definită prin totalitatea condițiilor politice, economice, sociale, militare și ecologice necesare garantării suveranității, independenței și promovării intereselor naționale. Dacă vom conveni asupra naturii acestor condiții, este evident faptul că atât amenințările la adresa securității naționale, cât și soluțiile de contracarare sunt de aceeași natură.

Analiza securității la nivel regional necesită, în primul rând, definirea regiunii. Există puncte de vedere care consideră că regiunea reprezintă „o zonă fizică în cadrul unei națiuni”⁹, iar altele care o definesc ca un ansamblu de provincii, state sau chiar orașe. În studiile de securitate, cea mai uzitată definiție este cea geografică, conform căreia regiunea include un ansamblu de state delimitat de repere fizice geografice. Amenințările la adresa securității regionale se referă atât la cele împotriva intereselor comune ale acestor state, cât și la cele privind securitatea statelor ca entități separate.

În fine, securitatea globală reprezintă un concept relativ nou ce este, în același timp, o oglindire a imaginii ONU, dar și un subiect de controversă din cauza sferei sale uriașe de acoperire. Securitatea globală poate fi subminată realmente ușor de preocupările referitoare la asigurarea unui anumit nivel de securitate națională: dacă o națiune se simte amenințată de alta, atunci securitatea globală nu poate exista atâta vreme cât actori ai lumii sunt în dezacord. De asemenea, securitatea globală este compromisă și de existența atitudinii de respingere

⁹ Kanji, Omario, *Security*, Beyond Intractability Knowledge Base, 2003.

și dezacord afișată de un stat asupra filosofiei de guvernare a altuia. Din aceste motive, conceptul de securitate globală nu este consistent. El presupune existența unei entități supranaționale care ar putea lua decizii aplicabile întregii omeniri. Mai mult, în condițiile în care competiția pentru resurse între națiuni s-a accentuat, este puțin probabil ca *securitatea globală* să devină un concept durabil în relațiile internaționale.

Dată fiind varietatea nivelurilor de analiză a securității/insecurității, este nevoie de un punct de reper comun. Este evident că analiza securității, la toate nivelurile sale, este legată de conceptele de bază ale psihologiei și sociologiei. În plus, întrucât globalizarea poate fi descrisă ca un proces ce integrează nu numai economia, ci și cultura, tehnologia și chiar guvernanta, afectând și conectând oamenii de pretutindeni, atât în sens pozitiv, cât și negativ, considerăm că cel mai potrivit obiect de referință pentru această analiză este omul.

În noul secol, provocările globalizării se referă la conservarea avantajelor create de piețele globale, dar și la dezvoltarea resurselor umane, comunitare și ecologice, pentru a face ca acest proces să aducă avantaje oamenilor, nu corporațiilor multinaționale. În acest context, la sfârșitul secolului XX, ONU a adus în discuție conceptul de „globalizare cu față umană”¹⁰.

Securitatea umană reprezintă un element central al procesului de globalizare. Conceptul denotă o stare ideală în care întreaga omenire se simte în securitate în viața de zi cu zi, în care există protecție în fața amenințării bolilor, foametei, șomajului, criminalității, conflictului social, represiunii politice, dezastrelor ecologice etc. Condițiile existenței securității umane, ce pot fi translatate în cerințe de securitate în domeniile politic, economic, social, militar și ecologic, se află permanent

sub amenințare, existența cotidiană fiind caracterizată, de fapt, printr-o stare de *insecuritate umană*. Este evident faptul că insecuritatea, și, în special, insecuritatea umană, existentă în mai multe domenii ale vieții sociale, poate conduce la declanșarea unui conflict, ce poate degenera în unul armat.

Lumea este acum mult mai aproape de viziunea kantiană amintită anterior. Războaiele dintre state sau armate naționale au devenit un anacronism, deoarece interdependența globală, inclusiv legăturile transnaționale la nivel politic și militar, interzic agresiunile de acest tip. Noile conflicte armate, noile războaie, precum cele din Bosnia, Kosovo sau Rwanda, sunt purtate împotriva civililor, în numele dorinței de putere. Scopul violențelor este, de cele mai multe ori, controlul teritoriului prin excluderea „celorlalți” sau controlul resurselor naturale. Adesea numite „războaie civile”, acestea sunt intrastatale, însă, simultan, și războaie globale, născute în contextul globalizării și caracterizate de o multitudine de conexiuni globale. Conflictele armate desfășurate în plan național au implicații și efecte asupra nivelului internațional și, în același timp, conflictele armate internaționale pot avea ca sursă starea de insecuritate existentă la nivel național, local sau chiar uman.

---

¹⁰ ONU, *Human Developments Report: Globalization with a Human Face*, 1999, p. 2, <http://hdr.undp.org/reports/global/1999/en>.

2. GLOBALIZAREA INSECURITĂȚII

2.1 Insecuritatea în lume – factorii de insecuritate

Din cele enunțate mai sus, reiese că există trei caracteristici principale ale globalizării:

- contracția spațiului;
- contracția timpului;
- dispariția granițelor.

Pentru domeniul securității, în special al securității umane, aceste caracteristici au consecințe importante, deoarece oamenii de pe tot globul pot interrelaționa mai intens, mai profund și mai rapid, ceea ce înseamnă că sunt expuși în același timp atât oportunităților, cât și riscurilor, pericolelor și amenințărilor ce derivă din alte zone ale lumii. Mai mult, lipsa controlului asupra procesului de globalizare are efecte negative la nivelul acestei lumi interconectate¹¹.

Realitatea demonstrează că globalizarea este motorul amplificării insecurității. În acest context, clasică matrice a securității, propusă de specialiștii Institutului Watson pentru Studii Internaționale, reprezintă, mai degrabă, o *matrice a globalizării insecurității*, întrucât ilustrează modalitatea în care riscurile, pericolele și amenințările se propagă de la nivelul individului uman la nivelul global și viceversa.

¹¹ Popa, Vasile, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, Ed. UNAP, București, 2005, p. 14.

Nivel Risc Pericol Amenințare	Uman	Statal	Sistem	Rețea	Global
Războiul	Războiul împiedică dezvoltarea umană.	Războiul poate răsturna un regim, poate slăbi infrastructura guvernamentală sau poate conduce la eșec economic și politic.	Războiul distruge relațiile de cooperare și diplomația dintre state, destabilizând sistemul internațional.	Existența unui război încurajează crearea a diferite forme de supraveghere și cenzură care inhibă dezvoltarea rețelor.	Războiul, în special potențialitatea unui război nuclear, amenință existența umană și a întregii societăți omenești.
Terorismul și criminalitatea	Terorismul și criminalitatea afectează din ce în ce mai mult civilii, putând cauza restrângerea libertăților civile de către state.	Terorismul și criminalitatea pot cauza distrugerii importante în infrastructura unui stat și pot slăbi încrederea cetățenilor în acesta.	Activitățile ilicite transnaționale modifică radical mediul strategic internațional, subminând întregul sistem.	Cyber-terorismul și hackerii, de exemplu, pot destabiliza instituțiile ce operează cu vaste rețele transnaționale de calculatoare.	Un atac terorist, în special unul nuclear, amenință existența întregii societăți omenești.
Statele eșuate	Statele eșuate sunt incapabile să furnizeze serviciile sociale necesare indivizilor umani.	Statele eșuate furnizează refugiați grupărilor teroriste transnaționale, organizațiilor criminale care slăbesc statul.	Statele eșuate amenință legăturile, destabilizând sistemele și forțând o reconstrucție a relațiilor dintre actori.	Modelele în rețea ale interacțiunilor dintre actorii globali se bazează în mare parte pe stabilitatea statului.	Evoluția unei societăți globale este împietată de consecințele eșuării statului.
Conflictul pentru resurse	Conflictul pentru resurse poate priva indivizii umani de bunurile necesare, cauzând sărăcie, foamete, inegalitate.	Conflictul pentru resurse poate declanșa război și poate eroda influența statului.	Consumul sporit de resurse, corelat cu diminuarea rezervelor, poate conduce la modificarea intereselor strategice.	Buna funcționare a rețelor depinde de furnizarea continuă de resurse.	Competiția pentru resurse concentrează eforturile actorilor unul împotriva celuilalt, împietând dezvoltarea unei societăți globale.

Risc Pericol Amenințare	Nivel	Uman	Statal	Sistem	Rețea	Global
Epidemiile		13 milioane oameni mor anual din cauza bolilor infecțioase și 3,1 milioane din cauza SIDA.	Extinderea bolilor printre cetățeni afectează resursele statului și limitează performanța guvernului.	Statele slăbite din punct de vedere al resurselor umane influențează negativ mediul de securitate, forțând o schimbare în dinamica politică și economică.	Epidemiile determină statele să reglementeze circulația peste granițe, limitând eficiența rețelelor.	Bolile precum HIV/SIDA și SARS afectează toți indivizii umani, la nivel global, fără a ține seama de națiuni sau state.
Mediul		Condițiile vitrege de vreme pot afecta sănătatea, condițiile de locuit și existența oamenilor de pretutindeni.	Dezastrele ecologice pot restrânge resursele economice și politice ale statului.	Dezastrele ecologice necesită o schimbare rapidă a priorităților sistemului pentru a putea răspunde naturii globale a crizei.	Dezastrele ecologice pot distruge nodurile unei rețele.	Schimbările semnificative ale climei au impact asupra tuturor aspectelor societății umane, inclusiv asupra bunăstării economice și sociale.
Proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM)		Armamentul nuclear, chimic, biologic și radiologic poate vătăma/ucide un număr nelimitat de oameni.	ADM pot distruge o mare parte a populației unei țări și pot slăbi instituțiile și întregul aparat guvernamental.	Existența centrelor de putere în sistem poate determina și alți actori ai scenei internaționale să achiziționeze ADM.	Înăsprirea reglementărilor împotriva proliferării nucleare țintește rețelele și inhibă fluxurile transnaționale.	Atacurile nucleare multiple pot distruge continente întregi.

Risc Pericol Amenințare	Nivel	Uman	Statal	Sistem	Rețea	Global
Războiul informațional		În tentativa de a controla și regulariza fluxurile de informații, statele pot restrânge libertățile civile.	Războiul informațional poate determina un stat să practice dezinformarea.	Războiul informațional poate provoca un recul, o schimbare sistemică cauzată de dezinformare.	Războiul informațional țintește rețelele de informații, iar statele pot răspunde prin limitarea capacităților și libertăților caracteristice.	Proiecția mediatizată a noastră înșine și a celorlalți este esențială pentru înțelegerea securității.

Figura nr. 1: Matricea securității¹²

Se observă că, alături de nivelurile „tradiționale” de realizare a securității – uman, statal, global –, au fost introduse alte două – sistem și rețea –, ce ilustrează mai fidel complexitatea lumii actuale, în special caracteristicile sale la nivel regional.

Sistemul a fost definit inițial de Samuel von Pufendorf, drept un grup de state care sunt conectate într-o asemenea măsură încât par a constitui o singură entitate, deși membrii săi își păstrează suveranitatea (în lucrarea „De systematibus civitatum”, 1675). În prezent, globalizarea determină introducerea și altor actori în acest grup, precum mișcările de eliberare națională, organizațiile transnaționale ale societății civile și corporațiile multinaționale. Astfel, securitatea sistemului a devenit prioritară celei a statului și chiar a individului uman, punând în discuție eficiența existenței și respectării drepturilor și libertăților individuale în contrapondere cu viabilitatea ordinii furnizate de sistem.

Rețeaua completează clasificarea nivelurilor de realizare a securității, oferind o viziune mai detaliată a complexului de relații existente între actorii scenei internaționale. Definită de

¹² Watson Institute for International Studies, <http://www.watsoninstitute.org>.

Kevin Kelly drept un comportament organic în matricea tehnologică (în lucrarea „New Rules for the New Economy”, 1998), o rețea produce efecte în aceeași măsură în care transmite informații. O rețea poate fi un multiplicator de forță, așa cum o demonstrează și războiul bazat pe rețea sau terorismul în rețea¹³. Diverșii actori interconectați într-o rețea „traversează” cu ușurință granițele politice, economice, religioase, culturale, având nu numai putința de a schimba modalitatea de ducere a războiului sau de înfăptuire a păcii, ci și abilitatea de a îngreuna realizarea unei distincții clare între război și pace. În acest context, țările dezvoltate se bucură de avantajul conferit de capacitatea de supraveghere, de dezvoltarea mass-media și a rețelelor militare, în timp ce o parte a celorlalte țări ale lumii, dar și al actorilor nonstatali de tipul grupărilor teroriste, bandelor criminale și diverselor ONG-uri exploatează potențialul politic al folosirii tehnologiilor în rețea pentru colectarea, transmiterea și stocarea informațiilor în scop distructiv.

În aceste condiții, globalizarea este cea mai importantă și puternică forță în crearea unei noi matrice a securității internaționale. Ea este asociată cu creșterea insecurității, în principal, din cauza uneia dintre caracteristicile sale, anume creșterea interdependențelor. Evoluția acestui proces nu numai că a transformat caracteristicile riscurilor, pericolelor și amenințărilor deja existente, ci a creat unele noi, specifice unei lumi în care timpul și spațiul par a se contracta.

Războiul de exemplu, a evoluat de la definiția clasică (conflict armat deschis, adesea prelungit, ce implică violență organizată între națiuni, state sau facțiuni motivată politic) la interpretări care ilustrează noile caracteristici ale mediului de securitate influențat de globalizare, de terorism și de inovațiile tehnologice surprinzătoare. Aceste definiții contemporane iau

---

¹³ Văduva, Gheorghe, *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, Ed. UNAP, București, 2005, pp. 9-13.

în considerare diversificarea actorilor și modificarea formelor de violență, referindu-se la un act de violență realizat de un stat, o organizație criminală, o grupare teroristă, un grup revoluționar sau o coaliție de state cu scopul de a-l determina pe inamic să se supună unor anumite reguli, să accepte o ideologie specifică sau pentru a preveni sau a permite o activitate criminală¹⁴. Este evident că s-a petrecut o modificare de substanță și în sursele războiului, de la expansiune geopolitică și aspecte ideologice, la conflicte asupra resurselor și identităților. Începând cu 1945, puține războaie au fost duse între state suverane. În unele cazuri, inclusiv India și Pakistan, Grecia și Turcia, Israel și statele arabe, excluzând războiul dintre Iran și Irak, acestea au fost soluționate, în general, prin intervenția unei superputeri. De fapt, în cea mai mare parte a secolului XX, războaiele au implicat fie blocuri de state (Războiul Rece), fie națiuni și grupuri ce au luptat pentru auto-determinare (Rusia – Cecenia, Israel - Palestina) sau grupuri etnice (Asia Centrală), rasiale și tribale (Africa), religioase (Orientul Mijlociu și Asia de Sud) ce au declanșat genocide și războaie civile, indicând eroziunea controlului de stat asupra forțelor armate. Emergența noilor actori transnaționali în „războaiele” secolul XXI demonstrează multiplicarea puterilor care pot lupta pentru a realiza, îmbunătăți sau conserva capacitatea lor de a funcționa ca actori independenți ai sistemului internațional.

În ceea ce privește terorismul și criminalitatea, în ultimii ani s-a accentuat dimensiunea lor transnațională. Deși sunt considerate a fi amenințări distincte cu efecte incomparabile, ambele reprezintă activități umane ilicite desfășurate, în principal, de actori nonstatali din interiorul sau din afara granițelor unui stat. Majoritatea organizațiilor criminale transnaționale au motivații economice și implică diverse forme

---

¹⁴ Forsyth, Michael, *Finesse: A Short Theory of War*, în *Military Review*, July/Aug 2004, p. 17.

de contrabandă, piraterie, activități financiare ilegale, deși interesul comunității internaționale este concentrat asupra celor cu motivații politice, precum grupările teroriste. Ambele forme se pot intersecta în practică, cum ar fi, de exemplu, contrabanda cu armament și folosirea activităților criminale transnaționale pentru a finanța operații teroriste.

Criminalitatea transnațională bazată pe o logică economică implică o variată gamă de activități: de la traficul ilegal cu armament, droguri și substanțe radioactive până la comerțul cu oameni (imigranți, prostituate, copii, organe etc.). Asemenea fluxuri transfrontaliere pun la încercare capacitatea statelor și a actorilor internaționali de a evalua și gestiona activitățile economice din lume. Puterea acestui tip de organizații de a genera teamă și de a provoca distrugerii a devenit evidentă după 11 septembrie 2001. De la nașterea statului-națiune, existența amenințărilor era discutată la nivelul actorilor statali; apariția terorismului a mutat dezbaterile la nivel internațional, indicând faptul că statul nu mai reprezintă singurul actor capabil să inițieze un conflict militar. Chiar dacă sursele terorismului sunt multiple și complexe, globalizarea se evidențiază atât ca scop, cât și ca mijloc prin care terorismul capătă noi puteri. Grupările teroriste transnaționale au răspuns la globalizare aidoma corporațiilor multinaționale care și-au reevaluat funcțiile și resursele.

Din împletirea criminalității transnaționale cu terorismul rezultă o amenințare deosebit de importantă la adresa securității: armele de distrugere în masă. Potențialitatea unui atac din partea unui grup criminal transnațional care posedă astfel de armament crește odată cu sporirea permeabilității granițelor și cu dezvoltarea tehnologiei specifice. În același context, cyber-terorismul reprezintă un risc ce preocupă comunitatea internațională, în condițiile în care grupările teroriste își pot centra acțiunile asupra sistemelor în rețea ale țărilor și organizațiilor internaționale.

Proliferarea armelor de distrugere în masă a devenit una dintre cele mai importante și, în aceeași măsură, dramatice caracteristici ale noului mediu de securitate. Armele chimice, bacteriologice, radiologice și nucleare reprezintă o amenințare de maximă importanță la adresa păcii și stabilității internaționale, un pericol de primă mărime pentru chiar existența vieții. În ansamblul sistemelor de distrugere în masă, armamentul nuclear își păstrează pe mai departe poziția de primă mărime, constituind instrumentul capabil să realizeze cea mai rapidă, masivă și radicală anihilare a resurselor umane și materiale. Mutațiile intervenite la nivelul înaltei tehnologii contemporane au extins an de an atât puterea distructivă a încărcăturilor nucleare, cât și capacitatea operațională a vectorilor, cu precădere a sistemului de rachete. Informatizarea accentuată a domeniului militar a contribuit la creșterea considerabilă a preciziei și la diversificarea procedeelelor de ofensivă și de apărare. Trebuie adăugat și faptul că, în contextul schimbărilor provocate de globalizare, o serie de state și regimuri dictatoriale și-au fixat drept obiectiv prioritar crearea unei puteri nucleare capabile să contracareze tendințele și încercările marilor actori de a le modifica prin mijloace violente sau presiune economico-diplomatică, statutul lor internațional¹⁵.

Războiul informațional, spre deosebire de celelalte riscuri, pericole și amenințări din matrice, poate influența înțelegerea chiar a noțiunilor de risc, pericol sau amenințare la adresa securității, prin manipularea și reconstrucția reprezentărilor sociale ale oamenilor. Mai mult, dacă sistemul internațional, statele sau grupurile vizate sunt privite ca niște constructe sociale, atunci și inamicii pot fi reprezentați în

---

¹⁵ Băhnăreanu, Cristian, *Armele de distrugere în masă*, în „Lumea 2005. Enciclopedie politică și militară”, coord.: Teodor Frunzeti și Vladimir Zodian, Ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005, pp.177-190.

aceeași manieră, imaginile lor fiind create reciproc prin intermediul proiecțiilor mediate ale riscurilor, pericolelor, amenințărilor și chiar ale conflictului. În acest context, confuzia creată de media reprezintă ea însăși o amenințare la adresa reprezentării noastre vis-à-vis de securitate.

Globalizarea insecurității este accentuată și de existența statelor eșuate („failed states”). Sărăcia, lipsa stabilității economice și incapacitatea de a furniza bunăstare socială și securitate în acest tip de state, pot crea condiții favorabile revoltelor și mișcărilor transnaționale de insurgență. Mai mult, statele eșuate pot găzdui grupări și activități teroriste și reprezintă adesea sursa crizei refugiaților, extremismului religios și politic, degradării mediului și acțiunii organizațiilor criminale.

Problema resurselor și a competiției pentru resurse reprezintă un alt aspect important al globalizării insecurității. Interdependențele dintre resurse, pe de o parte, și dezvoltare, prosperitate, putere, pe de altă parte, au modelat decisiv evoluția politică a lumii. Revoluția industrială a adus în atenție ideea, promovată în zonele în care resursele erau vitale, că acestea, îndeosebi cele naturale, se găsesc acolo unde „*nu trebuie*” și în posesia „*celor care nu le merită*”. Pe măsura „*așezării*” geografiei politice a lumii în cadrul unor granițe mai mult ori mai puțin recunoscute, dar a căror nerespectare provoacă reacții beligerante, această idee a căpătat o mai mare amploare¹⁶. Din aceste motive, este evident că cea mai puternică motivație pentru război este achiziția, accesul ori controlul resurselor critice. Pe măsură ce populația planetei continuă să sporească, va crește și consumul de resurse vitale, generând sărăcie, inegalitate și violențe intra și interstatale. Raritatea resurselor precum apa și hrana pot produce disfuncționalități nu numai la nivel individual și comunitar, ci,

---

¹⁶ Dolghin, Nicolae, *Geopolitica. Dependențele de resursele energetice*, Ed. UNAp, București, 2004, p. 4.

mai ales, la nivelul întregii comunități internaționale. De asemenea, lipsa resurselor energetice, în special a petrolului, reprezintă o preocupare majoră a multor state, întrucât consumul în creștere, corelat cu rezervele în scădere, va conduce la o reformulare dramatică a intereselor strategice în lume. Din aceste motive, lumea dezvoltată ar putea fi atrasă într-un conflict pentru resurse cu țările care le posedă și care doresc să își protejeze interesele.

Un alt element al matricei insecurității este reprezentat de epidemii. Securitatea umană, ca și societatea globală, sunt amenințate de extinderea relativ rapidă la nivel global a HIV/SIDA, tuberculozei, malariei, antraxului, a sindromului respirator acut sever (SARS) și a gripei aviare. Situația este cu atât mai complexă, cu cât realitatea demonstrează că țările care înregistrează cele mai mari creșteri demografice sunt cele sărace, fără posibilități de dezvoltare a cercetării științifice și de implementare a măsurilor necesare pentru eradicarea acestor boli. Mai mult, unele amenințări biologice la adresa oamenilor sunt transmise de către animale, făcând și mai dificil controlul extinderii bolilor respective. Un exemplu recent este reprezentat de gripa aviară - descoperită în februarie 2004 în Vietnam la porci și ulterior la oameni - care a determinat Organizația Mondială a Sănătății să elaboreze urgent planuri pentru prevenirea și combaterea virusului. Cu toate acestea, și la începutul anului 2006, au apărut noi cazuri de gripă aviară chiar și în Europa Occidentală.

Problemele ecologice sunt și ele strâns legate de globalizarea insecurității. Numeroase organizații ecologice internaționale și agenții guvernamentale au sesizat că, în ultimul deceniu, au avut loc schimbări semnificative ale climei. În anii ce vor urma, aceste schimbări vor afecta toate aspectele activității umane, și, prin urmare, bunăstarea economică și socială a statelor. Tendința actuală de deteriorare a mediului,

cel puțin în țările industrializate¹⁷, constituie o agresiune împotriva sistemelor ecologice ce distruge capacitatea ecosistemului de a menține existența umană și nu numai. Chiar dacă dezastrele ecologice și schimbarea climei au impact asupra mediului de securitate, acest efect nu este distribuit în mod egal între state. Gravitatea unui astfel de eveniment și capacitatea de a-i face față diferă de la o țară la alta, ceea ce va provoca pagube economice și sociale diferite de la un caz la altul. În ultimă instanță, o astfel de situație poate conduce și la exacerbarea tensiunilor existente între state.

Așadar, se observă o puternică tendință de globalizare a insecurității. Nu avem pretenția că matricea prezentată constituie patrunul de bază al acestui proces. Ea constituie doar o variantă de sistematizare a unui proces atât de complex, precum cel analizat.

2.2 Modalități de contracarare a insecurității

La începutul secolului XXI, organizațiile internaționale de securitate au elaborat o serie de documente ce propun strategii de contracarare a globalizării insecurității, însă acestea par a rămâne deziderate a căror punere în practică este mult mai dificilă decât simpla lor enunțare. ONU, prin *Declarația Mileniului* (2000) și raportul *O lume mai sigură: responsabilitatea noastră comună* (2004), NATO, prin diferitele variante ale *Conceptului strategic*, Uniunea Europeană, prin *Strategia de securitate europeană* (2003) și cerințele de aderare pentru viitoarele țări membre, și OSCE, prin *Strategia de abordare a amenințărilor la adresa securității*

---

¹⁷ Prin Protocolul de la Kyoto, devenit activ din februarie 2005, țările industrializate sunt constrânse să reducă, până în 2008-2012, emisiile de carbon cu 5% sub nivelul înregistrat în anul 1990, în timp ce țările în curs de dezvoltare vor fi finanțate în scopul dezvoltării sustenabile a domeniilor energetic, industrial, al producerii tehnologiilor „curate” și al gestionării deșeurilor toxice.

și stabilității secolului XXI (2003), nu fac altceva decât să traseze liniile generale de acțiune pentru combaterea riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității. Partea cea mai dificilă, adică elaborarea și implementarea politicilor propriuzise, rămâne responsabilitatea statelor naționale, care, în contextul globalizării, reprezintă și ele medii de amplificare a insecurității.

Caracterul transnațional al forțelor economice, tehnologiei informaționale și migrației reduce capacitatea statului de a gestiona problemele politice, economice, sociale și de orice altă natură apărute în interiorul granițelor sale. Mai mult, mecanismele administrative ale statului modern sunt transformate rapid în rețele ce interconectează administrația publică de pretutindeni. Aceasta are implicații importante pentru gestionarea politicilor destinate contracarării insecurității. Transformarea transnațională și internațională a aparatului de stat creează tensiuni și contradicții între, pe de o parte, conceptul clasic de „stat modern”, cu accent pe responsabilitățile sale interne în special în domeniul social, și, pe de altă parte, imperativele economice ale pieței globale. Rezultatul constă într-o criză de autoritate născută din incapacitatea crescândă a statului de a răspunde nevoilor sociale interne.

Globalizarea pericolelor și amenințărilor și sporirea caracterului asimetric al acestora au determinat statele să își reevalueze strategia de securitate națională. Un exemplu concludent este constituit de Statele Unite ale Americii, care, după dramaticele evenimente de la 11 septembrie 2001, au fost nevoite să-și adapteze strategia la mediul de securitate fluid al zilelor noastre, ultima modificare fiind făcută chiar la începutul anului 2006. Este nevoie ca o asemenea strategie de securitate, creată în contextul desfășurării procesului de globalizare, să fie configurată astfel încât să protejeze interesele statelor și să promoveze valorile general umane pe care acestea le-au

îmbrățișat. Noua dimensiune globală a strategiilor de securitate națională trebuie să urmărească realizarea a trei scopuri principale¹⁸:

1. promovarea unor valori globale, prin integrare și adaptare pașnică la schimbare, concomitent cu dezvoltarea unor sisteme, instituții și norme globale viabile;

2. protejarea autonomiei individuale, grupale, naționale și regionale, bazată pe diversitate și dreptul la exprimarea liberă a opțiunilor și reflectată în instituții naționale flexibile, susținute de statul de drept;

3. îmbunătățirea și dezvoltarea instituțiilor și instrumentelor de securitate prin cooperare, necesare reducerii și prevenirii conflictelor și altor amenințări la adresa securității naționale și internaționale.

De asemenea, întrucât conceptul de securitate este structurat pe câteva dimensiuni clasice – economică, politică, militară, socială și de mediu –, este necesar ca viziunea globală a strategiilor de securitate națională să ia în considerare riscurile la adresa securității naționale determinate de globalizare, pe toate cele cinci dimensiuni. În acest context, identificarea și implementarea unor politici pentru contracararea la nivel național a insecurității globalizate devin mult mai dificile. Într-adevăr, statul modern dispune de instrumentele politice, sociale și economice necesare, însă, fără sprijinul internațional, eficacitatea acestora poate fi pusă sub semnul întrebării.

La nivel multilateral, un acord între state și organizații ar putea crea un climat global favorabil democrației și drepturilor omului. Țările mai puțin dezvoltate, prin deschiderea și liberalizarea pe plan internațional a propriilor

---

¹⁸ MUREȘAN, Mircea, *Dimensiuni ale strategiei de securitate națională*, în volumul Sesiunii de comunicări științifice cu participare internațională „Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI”, Ed. UNAp, București, aprilie 2005.

piețe și prin câștigarea unui acces mai larg la piețele țărilor dezvoltate, ar putea realiza rate mai mari de creștere și dezvoltare. O finalizare pozitivă a Acordului de la Doha ar putea reîntări factorii globalizării și ar putea extinde libertățile civile și politice specifice democrației. Eșecul ar însemna întârzierea progresului pe ambele fronturi pentru milioane de oameni.

În ultimele trei decenii, evoluția globalizării, drepturilor omului și democrației a demonstrat că acestea sunt interconectate. Prin încurajarea globalizării în țările mai puțin dezvoltate, nu numai că se creează posibilitatea accelerării creșterii economice, promovarea unor standarde mai înalte și, în ansamblu, sporirea calității vieții, și, totodată, se poate vorbi despre extinderea libertăților civile și politice.

În același timp, contracararea criminalității, terorismului și corupției, ca cele mai dramatice elemente ale globalizării insecurității, necesită abordarea „curativă” a problemelor politice, economice și sociale ce le generează și le susțin. Aceste trei elemente sunt legate de problemele profunde ale lumii, precum dezechilibrele economice, guvernele autoritare și lipsa oportunităților de dezvoltare umană în multe dintre regiunile lumii. O soluție viabilă trebuie să recunoască, să atenueze și să contracareze sentimentul de privare de drepturi ce motivează mare parte a grupărilor teroriste. Existența locurilor de muncă și a mijloacelor pentru o viață decentă sunt cruciale în dezvoltarea lumii.

Criminalitatea este văzută ca o problemă periferică terorismului, deși, începând cu 11 septembrie 2001, în special în SUA, au fost alocate numeroase resurse luptei împotriva criminalității și a terorismului. Aceasta este o abordare greșită a problemei criminalității, întrucât combaterea fenomenului nu este o problemă adiacentă luptei împotriva terorismului, ci una centrală, întrucât, cel puțin sub aspect financiar, organizațiile de acest tip reprezintă un sprijin pentru terorism. Dacă

amenințarea actorilor nonstatali, precum grupările criminale și teroriste, continuă să se amplifice, în viitor, se va impune dezvoltarea cooperării internaționale, armonizarea legislației interne a statelor și sporirea colaborării în domeniul informațiilor. Implementarea unei politici împotriva criminalității și terorismului transnațional necesită respectarea drepturilor omului și evitarea măsurilor care ar putea conduce la radicalizarea fenomenului terorist. Astfel, gestionarea criminalității și a terorismului, în strânsă legătură cu ceilalți factori generatori de insecuritate, determină și succesul sau insuccesul globalizării, precum și implicațiile sale asupra mediului de securitate.

Este evident că globalizarea este fie o sursă de avantaje pentru lumea dezvoltată, fie o sursă de insecuritate pentru cea în curs de dezvoltare. Din acest motiv, este nevoie de dezvoltarea asistenței și a altor forme de implicare regională a statelor dezvoltate în sprijinul celor în curs de dezvoltare. De asemenea, investițiile în creștere susținută ar trebui văzute ca principale scopuri ale strategiilor naționale de securitate ale acestora din urmă, la fel ca și oferirea de asistență externă – în cazul țărilor cărora procesul de globalizare le-a creat diverse oportunități de dezvoltare.

Globalizarea insecurității necesită crearea unor noi modalități și instrumente de gestionare a riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității. Mare parte a democrațiilor dezvoltate sunt capabile să le realizeze, însă este nevoie de o abordare holistică referitoare la relațiile existente între, pe de o parte, diversele instrumente nonmilitare, precum programele instituțiilor financiare, programele bilaterale pentru promovarea democrației sau activitățile organizațiilor nonguvernamentale, și, pe de altă parte, instrumentele militare, precum operațiile de pace. În ceea ce privește țările cărora li se adresează astfel de instrumente, guvernele lor pot contracara globalizarea insecurității prin implementarea unor politici referitoare la

întărirea domniei legii, promovarea educației, lupta împotriva corupției, combaterea marginalizării, accentuarea acelor elemente care ajută la dezvoltarea culturii politice și de securitate, întărirea relațiilor cu țările vecine etc. Adaptarea acestora la noile condiții ale mediului de securitate depinde, în ultimă instanță, de puterea, voința de asumare a responsabilității, flexibilitatea și transparența instituțiilor naționale și internaționale, dar și de cultura organizațională și capacitatea liderilor de a pregăti atât instituțiile, cât și cultura pentru o nouă eră.

CONCLUZII ȘI PROPUNERI

- Sporirea interdependențelor globale are drept principală consecință crearea unui mozaic de noi situații interne, în care fiecare individ uman este subiect al tendințelor globale. Vulnerabilitatea la influențele externe variază de la țară la țară, în funcție de cadrul istoric, politic, economic și social existent.

- În ansamblu, globalizarea înseamnă mai mult decât remodelarea economiei globale. Ea reorganizează concomitent politicile internaționale și problemele de securitate deoarece permite ca, în același timp, în lume, să se petreacă multe evenimente contradictorii: unele state pierd puterea, în timp ce altele o câștigă; unele grupuri aspiră la calitatea de națiune, cele mai multe o posedă, iar altele, precum UE, dezvoltă forme complexe; în unele țări cultura locală este amenințată, în altele se dezvoltă; în unele regiuni religia se stinge, în altele renaște.

- În domeniul studiilor de securitate, antinomia securitate - insecuritate este artificială. Nu se poate vorbi despre existența unei stări de securitate totală, deoarece întrunirea

